

1. Millainen oikeusturva minulla on, jos joudun yritystoimintaan liittyvän ihmisoikeusloukkauksen uhriksi maassanne? Voinko saada korvausta?

Ruotsissa ei tehdä eroa yritystoimintaan liittyvien ja muiden ihmisoikeusloukkauksien välillä. Yritystoimintaan liittyvistä ihmisoikeuksista ei ole annettu erityisiä säädöksiä. Ruotsin oikeusjärjestelmässä oikeussuojakeinot ovat niiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaisia, joihin Ruotsi on liittynyt. Ihmisoikeusloukkauksiin liittyvästä oikeusturvasta määrätään Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, Euroopan unionin perusoikeuskirjassa ja Ruotsin perustuslaissa.

Jos katsot, että ihmisoikeuksiasi on loukattu, voit kääntyä eri tahojen puoleen sen mukaan, mitä sinulle on tapahtunut.

Voit pyytää tuomioistuinkäsittelyä tai ruotsalaisen valvontaviranomaisen tekemää selvitystä tai tehdä valituksen kansalliselle yhteyspisteelle.

Tuomioistuinkäsittely

Useimmissa tapauksissa voit viedä asiiasi tavalla tai toisella tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos kyseessä on rikos, syyttäjät tekee päätöksen siitä, saatetaanko asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos syyttäjät päättää olla nostamatta kannetta, voit tietyissä tapauksissa tehdä sen itsekin. Viime kädessä voit nostaa vahingonkorvauskanteen valtiota vastaan.

Ruotsissa on kolmenlaisia tuomioistuimia:

yleiset tuomioistuimet, joita ovat käräjäoikeudet (*tingsrätt*), hovioikeudet (*hovrätt*) ja korkein oikeus (*Högsta domstolen*),

yleiset hallintotuomioistuimet eli hallinto-oikeudet (*förvaltningsdomstol*), kamarioikeudet (*kammarrätt*) ja korkein hallinto-oikeus (*Högsta förvaltningsdomstolen*),

erityistuomioistuimet, jotka käsittelevät erikoisalojen riitoja, esimerkiksi työtuomioistuin (*Arbetsdomstolen*).

Ruotsalaisen valvontaviranomaisen selvitys

Eri oikeusasiamiehet valvovat ihmisoikeuksien kunnioittamista.

Jos henkilö katsoo, että kansallinen tai kunnallinen viranomainen tai virkamies on kohdellut häntä itseään tai toista henkilöä väärin tai epäoikeudenmukaisesti, hän voi tehdä valituksen oikeusasiamiehelle (*Justitieombudsmannen*, JO) eli Valtiopäivien oikeusasiamiehille (*Riksdagens ombudsmän*), kuten virallinen nimi kuuluu. Oikeusasiamies valvoo lakien ja muiden säädösten noudattamista julkishallinnossa.

Oikeusasiamiehen ohjeiden mukaan valvonta kattaa myös "kaikki muut henkilöt, jotka hoitavat virkaa tai tehtävää, jossa käytetään julkista valtaa" sekä "valtion liikelaitosten virkamiehet ja asiamiehet, jotka hoitavat liikelaitosten nimissä työtehtäviä osakeyhtiöissä, joissa valtiolla on määräysvalta kyseisten liikelaitosten välityksellä".

Tiettyjä valvontatehtäviä hoitaa hallituksen nimittämä oikeuskansleri (*Justitiekanslern*, JK). Oikeuskansleri voi esimerkiksi ottaa vastaan valituksia ja ratkaista valtiota vastaan nostettuja vahingonkorvauskanteita.

Syrjintäasiamiehen virasto (*Diskrimineringsombudsmannen*, DO) on valtion viranomainen, joka valvoo yhdenvertaisuuslain (*Diskrimineringslag*)

noudattamista. Syrjintäasiamies pyrkii ensisijaisesti varmistamaan, että yhdenvertaisuuslain soveltamisalaaan kuuluvat noudattavat lakia vapaaehtoisesti.

Syrjintäasiamies voi myös nostaa kanteita syrjinnästä ilmoittavien puolesta. Yhdenvertaisuuslakia rikkovaa voidaan vaatia maksamaan vahingonkorvauksia henkilölle, jota on kohdeltu syrjivästi.

Kantelu kansalliselle yhteyspisteelle

Monikansallisille yrityksille laadittujen OECD:n toimintaohjeiden mukaan asioita voi saattaa käsiteltäväksi kansallisten yhteyspisteiden välityksellä. Ruotsissa kansallisesta yhteyspisteestä vastaavat yhdessä valtio, elinkeinoelämä ja työntekijäjärjestöt.

Valtiota edustaa ulkoministeriö, joka kutsuu jäsenet koolle. Muut ministeriöt voivat osallistua toimintaan pyynnöstä. Elinkeinoelämää edustavat Ruotsin elinkeinoelämän keskusliitto (*Svenskt Näringsliv*), kaupan alan työnantajajärjestö (*Svensk Handel*) ja yrittäjäjärjestö (*Företagarna*) ja työntekijöitä puolestaan Ruotsin ammattiliittojen keskusjärjestö *LO (Landsorganisationen i Sverige)*, Ruotsin akateemisten alojen keskusjärjestö *Saco (Sveriges Akademikers Centralorganisation)*, Ruotsin toimihenkilökeskusjärjestö *TCO (Tjänstemännens Centralorganisation)*, toimihenkilöliitto *Unionen*, teollisuustyöntekijöiden liitto *IF Metall* ja insinööriliitto *Sveriges Ingenjörer*. Koska toimintaohjeiden noudattaminen on vapaaehtoista, kansallinen yhteyspiste ei voi määrätä seuraamuksia. Yhteyspisteen tärkeimpänä tehtävänä on kannustaa yrityksiä noudattamaan toimintaohjeita. Yhteyspiste myös auttaa ratkaisemaan yksittäisiin asioihin liittyviä ongelmia vuoropuhelun ja keskustelujen avulla.

[Kansallinen yhteyspiste – Regeringen.se](http://Kansallinen_yhteyspiste_-_Regeringen.se)

2. Onko erikseen vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin sovellettavia sääntöjä? Sovelletaanko näitä sääntöjä ympäristör rikoksiin tai vakavaan työvoiman hyväksikäyttöön?

Vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin sovellettavia sääntöjä ei ole annettu erikseen kansallisella eikä kansainvälisellä tasolla. Suhteellisuusperiaatteella on kuitenkin merkitystä arvioitaessa ihmisoikeusloukkauksia ja niiden vakavuutta. Ihmisoikeusloukkauksiin liittyvästä oikeusturvasta määrätään Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, Euroopan unionin perusoikeuskirjassa ja Ruotsin perustuslaissa.

3. Olen joutunut monikansallisen eurooppalaisen yrityksen toiminnasta johtuvan ihmisoikeusloukkauksen uhriksi EU:n ulkopuolella. Onko minulla oikeus viedä asia maanne tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos en ole EU:n kansalainen enkä asu EU:ssa? Millä edellytyksillä voin väittää, että oikeuksiani on loukattu? Mistä saan lisätietoa?

Edellytykset kanteen nostamiselle ruotsalaisessa tuomioistuimessa

Jos ulkomaan kansalainen haluaa nostaa kanteen ruotsalaisessa tuomioistuimessa, hänen täytyy ensin varmistaa, että ruotsalaisella tuomioistuimella on tuomiovalta. Toisin sanoen henkilön täytyy osoittaa, että ruotsalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään asian. Mahdollisuudet tähän vaihtelevat asian mukaan:

Jos henkilön ihmisoikeuksia on loukannut ruotsalainen yritys tai sen sivuliike ulkomailla, kyseistä yritystä vastaan voidaan periaatteessa aina nostaa kanne Ruotsissa.

Jos loukkaukseen on syyllistynyt ruotsalaisomistuksessa tai ruotsalaisessa määräysvallassa oleva tytäryhtiö, joka on sijoittautunut kolmanteen maahan (eli EU:n, Islannin, Norjan ja Sveitsin ulkopuolelle), tytäryhtiötä vastaan voidaan nostaa kanne Ruotsissa vain tietyin edellytyksin.

Jos loukkaukseen on syyllistynyt ruotsalaisomistuksessa tai ruotsalaisessa määräysvallassa oleva tytäryhtiö, joka on sijoittautunut toiseen EU:n jäsenvaltioon tai Islantiin, Norjaan tai Sveitsiin, tytäryhtiötä vastaan voidaan nostaa Ruotsissa kanne vain muutamissa poikkeustapauksissa.

Ruotsalaisten tuomioistuinten toimivaltaa koskevat yleiset vaatimukset

Ruotsalaisten tuomioistuinten on omasta aloitteestaan tutkittava, ovatko ruotsalaiset tuomioistuimet toimivaltaisia (eli onko niillä lainkäyttövalta).

Lainkäyttövalta tarkoittaa, että ruotsalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään asiaa ja ratkaisemaan pääasian.

Jos loukkaukseen syyllistyneen yrityksen (vastaajan) kotipaikka on EU:n jäsenvaltiossa, sovelletaan Bryssel I -asetusta. Asetukseen kuitenkin sisältyy useita toimivaltasääntöjä, joiden soveltaminen ei riipu vastaajan kotipaikasta. Jos vastaajan kotipaikka on Islannissa, Norjassa tai Sveitsissä, toimivaltaa säännellään ns. Luganon yleissopimuksella. Jos vastaajan kotipaikka ei ole EU:n alueella tai Luganon yleissopimuksen allekirjoittajavaltiossa, toimivalta määritetään soveltamalla analogisesti oikeudenkäymiskaaren 10 luvun toimivaltasääntöjä. Lisäksi vaaditaan, että asian käsittelyn ruotsalaisessa tuomioistuimessa täytyy olla lainkäyttöllisten etujen mukaista.

Loukkauksen kohteeksi joutuneen henkilön kotipaikalla ei yleensä ole merkitystä Bryssel I -asetuksen soveltamisen kannalta. Joissakin tapauksissa kuitenkin edellytetään, että kantajan kotipaikka on jossakin jäsenvaltiossa tai että toimivallan perustana olevat tosiseikat liittyvät tiettyyn jäsenvaltioon.

Ratkaisevaa on se, että toimivallan perustana olevat tosiseikat ovat olemassa kanteen nostamishetkellä.

Sovellettava laki

Kun oikeuksien loukkaamista koskeva kanne otetaan käsiteltäväksi ruotsalaisessa tuomioistuimessa, tuomioistuin päättää kansainvälisen yksityisoikeuden mukaisesti, minkä valtion lainsäädäntöä kanteeseen sovelletaan. Yleensä tämä tarkoittaa, että kanteeseen sovelletaan sen valtion lakia, jossa vahinko on tapahtunut. Jos ihmisoikeuksia on loukattu Ruotsin rajojen ulkopuolella, kanteeseen sovelletaan Ruotsin lainsäädäntöä vain harvoin. Soveltamiseen ei vaikuta se, onko kanne muotoiltu sopimusperusteisesti (työsopimus) vai sopimussuhteen ulkopuolisella perusteella (jos sopimussuhdetta ei ole). Tärkein syy tähän on se, että yhteys Ruotsiin ei ole riittävän vahva.

Toisin kuin sovellettaessa Ruotsin oikeutta, ulkomaisen oikeuden sisältö on näyttökysymys ruotsalaisessa tuomioistuimessa. Jos vaade perustuu ulkomaiseen oikeuteen, henkilön on esitettävä tästä näyttöä. Näyttö voi olla esimerkiksi asiantuntijalausuntoja. Tästä voi aiheutua tiettyjä kustannuksia. Vaikka vaateeseen sovellettaisiin ulkomaista lainsäädäntöä, ruotsalaisilla tuomioistuimilla voi olla jonkin verran liikkumavaraa. Ruotsin lainsäädäntöä voidaan soveltaa esimerkiksi, kun kyseessä ovat kansainvälisesti pakottavat säännökset tai kun ulkomainen lainsäädäntö on ristiriidassa Ruotsin ns. yleisen järjestyksen (*ordre public*) kanssa. Näihin poikkeustapauksiin turvaututaan kuitenkin hyvin harvoin. Ennen kuin esimerkiksi Euroopan unionin tuomioistuin ja ruotsalaiset tuomioistuimet antavat asiasta oikeuskäytäntöä, ei ole myöskään selvää, missä määrin poikkeussääntöjä pitäisi soveltaa ihmisoikeusloukkauksia koskeviin vahingonkorvausvaatimuksiin esimerkiksi siksi, että oikeusturva on puutteellista valtiossa, jossa vahinko on tapahtunut.

Asian saattaminen ruotsalaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi

Jos ruotsalainen tuomioistuin on toimivaltainen ja on esitetty perusteltu vaatimus, johon voidaan vedota (esimerkiksi ulkomaisen oikeuden perusteella), asian voi saattaa ruotsalaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi suhteellisen helposti. Ulkomaan kansalaisella, joka on asianomaisena ruotsalaisessa riita-asiassa, on periaatteessa samat mahdollisuudet viedä asioita eteenpäin kuin Ruotsin kansalaisilla.

Jos ulkomaan kansalainen ei voi taloudellisista tai muista käytännön syistä osallistua varsinaiseen käsittelyyn Ruotsissa, tuomioistuin todennäköisesti pyrkii ratkaisemaan asian esimerkiksi sallimalla osallistumisen puhelin- tai videoyhteydellä.

Tiettyjen ulkomaan kansalaisten, joiden kotipaikka ei ole Ruotsissa ja jotka nostavat kanteen ruotsalaista oikeushenkilöä vastaan ruotsalaisessa tuomioistuimessa, on vastaajan pyynnöstä asetettava vakuus vastaajan tulevista oikeudenkäyntikuluista. Tietty ulkomaan kansalaiset ja ulkomaiset oikeushenkilöt on kuitenkin vapautettu vakuuden asettamista koskevasta velvollisuudesta. Nämä henkilöt määritetään 15. toukokuuta 2014 annetussa tiedonannossa, joka koskee ulkomaisten kantajien vapauttamista oikeudenkäyntikulut kattavan vakuuden antamisesta (*Tillkännagivande om befrielse i vissa fall för utländska kändande att ställa säkerhet för rättegångskostnader*).

Ulkomaan kansalaisten mahdollisuudet saada julkista rahoitusta oikeudenkäynti- ja asiamieskuluihin ovat rajalliset ainakin, jos henkilö ei ole EU:n jäsenvaltion kansalainen. Julkisen rahoituksen saaminen on todennäköisintä silloin, kun vahingonkorvausvaatimus esitetään siviilikanteena rikosasiassa. Muuten mahdollisuudet saada yksityistä rahoitusta riippuvat suuresti ulkomaan kansalaisen henkilökohtaisesta taloudellisesta ja sosiaalisesta tilanteesta.

Lisätietoa

Muistio ulkoasiainministeriölle yksityishenkilöiden mahdollisuudesta haastaa ruotsalaisia yrityksiä Ruotsin tuomioistuimissa ulkomailta tapahtuneista ihmisoikeusloukkauksista (Promemoria till Utrikesdepartementet Angående möjligheten för enskilda att inför svensk domstol föra talan mot svenska företag till följd av kränkningar av mänskliga rättigheter begångna utomlands). Mannheim Swartling (2015)

<https://docplayer.se/7222881-Promemoria-till-utrikesdepartementet.html>

Lisätietoa asian saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi on osoitteessa <https://www.domstol.se/en/>

4. Jos ihmisoikeusloukkaus johtuu monikansallisen eurooppalaisen yrityksen toiminnasta EU:n ulkopuolella, voivatko oikeusasiamieslaitos, tasa-arvoelimet tai kansalliset ihmisoikeusjärjestöt auttaa uhria? Voivatko ne tutkia asiaani, jos en ole EU:n kansalainen enkä asu EU:ssa? Onko maassanne muita julkisia tahoja (esim. työ- tai ympäristönsuojeluviranomaisia), jotka voivat tutkia asiaani? Mistä löydän tietoa oikeuksistani?

Katso kysymys 1.

Ruotsin ihmisoikeusinstituutti ei tutki valituksia, jotka koskevat yksittäisiä ihmisoikeusloukkauksia.

5. Onko maanne velvoittanut monikansalliset eurooppalaiset yritykset ottamaan käyttöön valitusmekanismeja tai sovitteilupalveluja niiden toiminnasta johtuvien ihmisoikeusloukkausten käsittelyä varten? Sovelletaanko näitä velvoitteita myös EU:n ulkopuolella tapahtuneisiin ihmisoikeusloukkauksiin? Kuka vastaa näiden toimintojen valvonnasta maassanne? Onko saatavilla julkisia raportteja järjestelmän toiminnasta?

Yritysten omat oikeussuojamekanismit

Yrityksillä on velvollisuus varmistaa, että niiden toiminta ei loukkaa kenenkään ihmisoikeuksia. Jos yritys on aiheuttanut ihmisoikeusloukkauksen tai myötävaikuttanut tai osallistunut ihmisoikeuksien loukkaamiseen, yrityksen velvollisuutena on korjata tilanne. Tämä voi tarkoittaa anteeksipyyntöä, rahallisen tai muun kuin rahallisen korvauksen tarjoamista tai muuta uhria ja yrityksen välillä sovittua keinoa. Tilanne on monimutkaisempi, jos yritys ei ole varsinaisesti vastuussa kielteisistä vaikutuksista, mutta vaikutukset liittyvät silti suoraan sen toimintaan. Jos yrityksellä on mahdollisuus vaikuttaa kielteisiin vaikutuksiin, yrityksen on käytettävä vaikutusvaltaansa.

Jokainen yritys päättää itse, miten se voi parhaiten järjestää oman valitus- ja oikeussuojamekanisminsa. Jokainen yritys arvioi itse, mikä on tarkoituksenmukaista yrityksen omista lähtökohdista.

Esimerkkejä suuntaviivoista:

Avoimuus – mahdollistetaan vuoropuhelu niiden kanssa, joihin yrityksen toiminta vaikuttaa

Työntekijöiden edustajien kanssa käytävät neuvottelut ja keskustelut – ovat usein hyvä perusta tehokkaille toimille työntekijöihin liittyvissä asioissa

Ohjeet siitä, miten väärinkäytöksistä voidaan ilmoittaa yrityksen sisällä, miten ilmoituksia käsitellään ja seurataan ja miten väärinkäytöksistä ilmoittaneita suojellaan

Valitusmekanismit, joiden avulla ulkopuoliset voivat suojatusti ja nimettömästi tuoda ongelmia yrityksen tietoon, jos he kokevat, että yrityksen toiminta on vaikuttanut tai vaikuttaa myöhemmin kielteisesti heihin itseensä tai muihin ihmisiin

Ruotsin hallitus on antanut uutta lainsäädäntöä suuryritysten kestävyysraportoinnista. Ruotsin uusi lainsäädäntö on EU:n direktiivejä kunnianhimoisempaa. Julkisia hankintoja koskevassa laissa asetettuja kestävyyskriteerejä on selvennetty ja väärinkäytöksistä ilmoittavien oikeussuojaa on parannettu.

Uusi kestävyysraportointia koskeva lainsäädäntö tuli voimaan joulukuussa 2016. Lainsäädännön nojalla kaikki suuryritykset, joissa on yli 250 työntekijää, ovat nyt velvollisia raportoimaan kestävyystietoja. Ympäristövaikutuksia, sosiaalisia oloja, sukupuolten tasa-arvoa ja korruption torjuntaa koskevien tietojen lisäksi raporteissa on tarvittaessa annettava tietoa toimenpiteistä, joilla varmistetaan ihmisoikeuksien ja työntekijöiden oikeuksien kunnioittaminen, jos se on tarpeen yritysten kehityksen, aseman ja tuloksen ymmärtämiseksi.

Lisäksi valtiopäivät on antanut tammikuussa 2017 entistä tiukempaa lainsäädäntöä niiden työntekijöiden suojelusta, jotka ilmoittavat vakavista väärinkäytöksistä työnantajan liiketoiminnassa (väärinkäytöksistä ilmoittaminen). Erityisen suojelun ansiosta työntekijöillä, jotka joutuvat työnantajansa vastatoimien kohteeksi, on oikeus saada vahingonkorvauksia.

Julkiset raportit

Företag och mänskliga rättigheter: Påtagliga brister och luckor i svensk lag. Rapport till Statskontoret (Yritykset ja ihmisoikeudet: Merkittäviä puutteita ja aukkoja Ruotsin lainsäädännössä. Raportti valtiokonttorille). Raportin on laatinut Enact Sustainable Strategies (Enact), joka on liiketoiminnan kestävään kehittämiseen ja vastuulliseen yritystoimintaan erikoistunut konsulttitoimisto.

Företag och mänskliga rättigheter: Påtagliga brister och luckor i svensk lag. Enact (statskontoret.se)

6. Jos haen suojaa yritystoimintaan liittyvän ihmisoikeusloukkauksen vuoksi ja olen haavoittuvassa asemassa, onko minulla erityisiä oikeuksia? Voinko saada oikeusapua ja millä edellytyksillä? Mitä kuluja oikeusapu kattaa? Onko minulla oikeus saada oikeusapua samoin edellytyksin, jos en ole EU:n kansalainen enkä asu EU:ssa?

Henkilöllä, joka joutuu yritystoimintaan liittyvän ihmisoikeusloukkauksen uhriksi, ei ole erityisiä oikeuksia (katso kysymys 1).

Oikeusapua voi saada oikeusapulain (*Rättshjälpslag*) (1996:1619) mukaisesti. Tuomioistuini tai Oikeusapuvirasto (*Rättshjälpsmyndigheten*) päättää, onko sinulla oikeus saada oikeusapua.

Oikeusapua annetaan pääasiassa yksityishenkilöille eli ei yhdistyksille, yrityksille ja vastaaville. Poikkeustapauksissa myös elinkeinonharjoittaja tai kuolinpesä voi saada oikeusapua.

Taloudellisenä perusteena ovat arvioidut vuositulot ennen veroja. Tuloista vähennetään 15 000 Ruotsin kruunua jokaisesta huollettavasta lapsesta, mutta kuitenkin enintään 75 000 Ruotsin kruunua. Määrää mukautetaan myös, jos sinulla on varallisuutta tai velkaa, joka vaikuttaa maksukykyysi. Tulot saavat olla enintään 260 000 Ruotsin kruunua vuodessa, jotta oikeusapua myönnetään. Vaikka sinulle myönnetään oikeusapua, sinun on maksettava osa kuluista itse. Oikeusapu ei ole koskaan täysin maksutonta aikuisille. Itse maksamaasi osaa kutsutaan oikeusapumaksuksi. Oikeusapumaksu ei voi koskaan olla oikeusavun kustannuksia suurempi.

Useimmat koti-, talo- ja huvilavakuutukset sisältävät myös oikeusturvavakuutuksen. Oikeusturvavakuutus tarkoittaa, että osa asianajokustannuksista voidaan korvata vakuutuksestasi. Oikeussuojavakuutuksen ehdot kannattaa käydä läpi, sillä ehdot voivat vaihdella vakuutusyhtiöiden välillä.

Oikeusavusta annetun asetuksen (*Rättshjälpsförordning*) (1997:404) 35 §:ssä säädetään, mitkä ulkomaan kansalaiset ovat oikeusapulain nojalla oikeutettuja saamaan oikeusapua samoin ehdoin kuin Ruotsin kansalaiset.

Päivitetty viimeksi: 26/04/2023

Tämän sivuston eri kieliversioita ylläpitävät asianomaiset jäsenvaltiot. Käännökset on tehty Euroopan komissiossa. Muutokset, joita jäsenvaltiot ovat saattaneet tehdä tekstin alkuperäisversioon, eivät välttämättä näy käännöksissä. Euroopan komissio ei ole vastuussa tässä asiakirjassa esitetyistä tai mainituista tiedoista. Ks. oikeudellinen huomautus, josta löytyvät tästä sivustosta vastaavan jäsenvaltion tekijänoikeussäännöt.